

Gemeenten en bos: wat speelt er bij bosuitbreiding en bosbeheer?

Met de komst van het Klimaatakkoord en de afgeleide Bossenstrategie staan bossen weer volop in de schijnwerpers. Er zijn veel ambities en doelstellingen geformuleerd voor zowel bestaand als nieuw bos. Niet alleen het rijk en provincies zijn aan zet, maar ook gemeenten spelen een sleutelrol. Om meer inzicht te krijgen in de ambities, plannen en knelpunten voor gemeenten, hebben FSC Nederland, het ministerie van LNV en Stichting Probos een onderzoek uitgevoerd onder alle 345 gemeenten in Nederland. Dit Bosbericht deelt de belangrijkste uitkomsten en aanbevelingen.



Extra inspanning en steun nodig voor behalen doel bosuitbreiding gemeenten

Methode en response

De enquête is samen met FSC Nederland en het ministerie van LNV opgesteld en door een specialistisch enquêtebureau opgemaakt en verstuurd. Om de response te verhogen, zijn binnen sommige gemeenten meerdere contactpersonen aangeschreven en is er nagebeld. In totaal zijn 486 deelnemers benaderd. Uiteindelijk zijn 86 enquêtes ingevuld (18% response). Verwacht mag worden dat elke gemeente slechts één keer de enquête invult, waardoor de response op 25% (86 van de 345 gemeenten) komt.

Ambities voor meer bomen en bos

Het thema 'Meer bomen en bos' krijgt gemiddeld een 7,8 en 62% van de respondenten geeft aan het thema (zeer) belangrijk te vinden. Veel respondenten (88%) geven aan ambities of plannen te hebben, met name voor meer individuele bomen en landschapselementen (respectievelijk 73% en 56%). Ambities en plannen voor bosuitbreiding komen minder vaak voor (28%). Met het oog op de doelstellingen uit het Klimaatakkoord en de Bossenstrategie is dit een verrassend beeld.

Het versterken van de biodiversiteit is de meest genoemde motivatie om te investeren in meer bomen en bos. Ook het creëren van een gezonde leefomgeving en bijdragen aan klimaatdoelstellingen zijn belangrijke motivaties. Aan de andere kant, een gebrek aan geschikte locaties en hoge werkdruk vanuit andere thema's, zoals de energietransitie, zijn redenen voor een beperking van de ambities voor meer bomen en bos.

Bij de vraag wie de nieuwe bomen en bos financiert, ontstaat een duidelijk,

maar ook wel verrassend, beeld. 80% van de respondenten geeft aan dat de gemeenten deze projecten zelf (co-) financiert. Provincies en opbrengsten uit woningbouw (co-)financieringen vaak de rest. Opvallend is dat maar 3% van de respondenten aangeeft Rijksfinanciering te gebruiken, terwijl er van het Rijk wel geldpotjes voor bosuitbreiding zijn. Opmerkelijk is dat 11% van de respondenten aangeeft onzeker te zijn hoe zij de realisatie van nieuwe bomen en bossen kunnen financieren.

Op weg naar 5.000 ha meer bomen en bos in gemeenten

In de Nationale Bossenstrategie en het Klimaatakkoord staat dat gemeenten zouden moeten sterven naar 1% meer bomen per jaar. Een voorlopige schatting is dat dit neer zou komen op circa 5.000 ha in 2030. Wanneer de uitkomsten van de enquête geëxtrapoleerd worden naar alle 345 Nederlandse gemeenten, dan zou er in totaal voor maximaal circa 1.600 ha nieuw bos aan ambities en plannen liggen. Individuele bomen, landschapselementen en agroforestry zijn niet meegenomen in dit getal (wel meegenomen in het streven uit het Klimaatakkoord en de Bossenstrategie). Ook moet worden opgemerkt dat verschillende gemeenten nog bezig zijn met het ontwikkelen van beleid en dat hun ambitie daarmee nog onbekend is. Desalniettemin kan voorzichtig gesteld worden dat met de huidige plannen en onder huidige condities het doel van 5.000 ha meer bomen en bos niet gehaald gaat worden. Om dat doel te halen, zijn extra inspanning en ondersteuning vereist.

Meer bomen en bos

Van de beoogde nieuwe bomen en bos krijgt bijna de helft (47%) een multifunctionele functie, aldus de respondenten.

Circa een derde (32%) krijgt biodiversiteit als hoofdfunctie (natuurbos). De overige bomen en bos krijgen recreatie, klimaatadaptatie, koolstofvastlegging of cultuurhistorische waarden als hoofdfunctie. Opvallend is dat houtproductie als hoofdfunctie niet genoemd wordt door de respondenten.

Vaak worden meer bomen en bosuitbreiding gekoppeld aan andere functies of ruimtegebruik. Een koppeling met de realisatie van een nieuwe woonwijk is het meest genoemd. Verder zijn koppelingen met waterberging en landbouw/agroforestry populair. Ongeveer een derde (32%), waarbij het vooral gaat om individuele bomen en landschapselementen, heeft geen koppeling met andere functies of landgebruik.

Knelpunten en ondersteuning

Met als doel deze op te lossen, is de respondenten gevraagd welke knelpunten zij ervaren bij de realisatie van meer bomen en bos. Het meest genoemde obstakel is een gebrek aan geschikte locaties. Dit wordt gevolgd door onvoldoende financiële middelen, ambtelijke capaciteit en draagvlak. De verschillende knelpunten versterken elkaar. Zo is het capaciteitsgebrek vaak gelinkt aan een gebrek aan financiële middelen.

Tegelijkertijd geeft twee derde (67%) van de respondenten aan behoefte aan ondersteuning te hebben. Bij het onderwerp 'hoe en waar financiering te verkrijgen' is de meeste behoefte aan ondersteuning. Hiernaast is ondersteuning gewenst bij de zoektocht naar geschikte locaties voor nieuwe bomen en bossen en bij beleidsmatige inbedding.

Toekomstig beheer van het bos

Klimaatverandering wordt door de respondenten gezien als de belangrijkste en grootste bedreiging voor de vitaliteit van het Nederlandse bos. Dit betekent echter niet dat klimaatverandering de enige bedreiging vormt. Veel respondenten benadrukken dat klimaatverandering niet los gezien kan worden van andere bedreigingen, zoals verzuring (als gevolg van de stikstofdepositie), versnippering van natuurgebieden en verdroging.

Als gevolg van de toekomstige bedreigingen voor het bos, willen bijna alle respondenten (95%) hun beheer van (stedelijk) groen en bos aanpassen. Hierbij wordt veelal ingezet op een breed en divers pallet aan maatregelen, waarbij meer menging aanbrengen en het planten van droogtetolerantere boomsoorten

de belangrijkste vormen. Naast veranderingen in beheer, is er ook een trend zichtbaar in de gewenste toekomstige functieverdeling van het gemeentelijke bosareaal. Zo zou het aandeel multifunctioneel bos sterk afnemen, van 49% nu naar 31% over 20 jaar. Het aandeel natuurbos stijgt tot 9% (nu 4%). Ook in bossen die deels multifunctioneel en deels natuurbos zijn, zou het aandeel natuurbos toenemen in de toekomst.

Knelpunten en ondersteuning

Ook bij het thema 'Toekomstbestendig bos', is de respondenten gevraagd welke knelpunten zij ervaren bij het bestaande bos. Het meest genoemde knelpunt is het gebrek aan geschikte locaties voor bosuitbreiding. Hierbij kan gedacht worden aan de aanleg van bosranden en buffer- en verbindingzones om grotere,

aaneengesloten en robuustere bossen te creëren. Net als bij meer bomen en bosuitbreiding, zijn onvoldoende financiële middelen en ambtelijke capaciteit vaak genoemde knelpunten. Opvallend is dat 19% van de respondenten aangeeft geen knelpunten te ervaren.

De grootste behoefte aan ondersteuning ligt ook hier bij 'hoe en waar financiering te verkrijgen'. Verder is er veel behoefte aan kennis, over (re)vitalisering van bos en over welke boomsoorten klimaatbestendig zijn. Ten slotte, is ook bij het thema 'Toekomstbestendig bos' ondersteuning nodig bij het beleidsmatig inbedding en het creëren van bestuurlijk draagvlak.

Op basis van de bevindingen, zijn verschillende aanbevelingen geformuleerd:

1) Verbind natuur met andere maatschappelijke opgaven

Er liggen grote kansen voor het Rijk, provincies, gemeenten én waterschappen om de natuuropgave te verbinden met andere maatschappelijke opgaven, zoals de klimaatopgave, het woningtekort, de uitvoering van de Kader Richtlijn Water (KRW) en de energie- en landbouwtransitie. Een gebiedsgerichte aanpak is hierbij belangrijk, waarbij realisatie van meer bomen, landschapselementen en nieuw bos samengaat met andere functies en landgebruik. Denk bijvoorbeeld aan het aanplanten van nieuw bos bij de realisatie van een nieuwe woonwijk, of het planten van bomen om een stad klimaatadaptief te maken. Deze koppelingen kunnen ook helpen bij beleidsmatige inbedding van de natuuropgave en het creëren van meer bestuurlijk draagvlak.





2) Zorg voor meer financiering en capaciteit

Om de doelstellingen te realiseren, dient meer financiering beschikbaar te komen en moeten nieuwe financieringsmodellen gestimuleerd worden. Er is vooral geld nodig voor vergoeding van grondwaardedaling. Gemeenten vragen ook om extra financiering voor het aanplanten van meer bomen en bos, maar vaak worden beschikbare financieringsbronnen niet gevonden of benut. Op dit punt is ondersteuning nodig (zie ook aanbeveling 3). Daarnaast is het ook wenselijk structureel financiële middelen vrij te maken voor langdurig beheer en monitoring. Tegelijkertijd is een structurele toename in ambtelijke capaciteit nodig om de werklast te verlagen en de uitvoeringskracht van gemeenten te vergroten.

3) Bied meer ondersteuning

Uit het onderzoek is een groot aantal punten naar voren gekomen waarop gemeenten behoefte hebben aan ondersteuning. Deze behoefte richt zich allereerst op het vlak van financiering en hoe en waar deze te verkrijgen. Het is belangrijk duidelijk te maken aan gemeenten hoe en waar zij rijks- en provinciale financiering kunnen verkrijgen. Bied ook handvatten, deel kennis, en stimuleer het verkrijgen van nieuwe (publiek-private) financiering evenals toegang tot het Transitiefonds landelijk gebied en natuur. Daarnaast ligt er een grote behoefte aan kennis en advies. Het verdient dan ook aanbeveling om vanuit het Rijk en/of de provincie(s) een kennisnetwerk en/of centraal aanspreekpunt op te richten waar

betrokkenen, waaronder gemeenten, ondersteuning, advies en kennis kunnen verkrijgen. Hierbij kan gedacht worden aan een nationale/provinciale *Bossenmakelaar*¹.

4) Werk meer samen en communiceer beter

Om de samenwerking, communicatie én afstemming van gebiedsgerichte, maatschappelijke opgaven tussen gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk te verbeteren, dienen leer- en samenwerkingsnetwerken opgericht te worden. Zo kunnen betrokken partijen kennis en ervaringen delen, gezamenlijk projecten (co-)financieren en verschillende partijen met elkaar verbinden. Het *Natuurnetwerk Gemeenten*² kan hierbij als voorbeeld dienen, maar ook de *Bossenmakelaar* kan hier van nut zijn. Niet alleen tussen overheden onderling, maar ook in de communicatie richting externe partijen, is het belangrijk de voordelen en bijdragen van bomen, bos en natuur in heldere, begrijpelijke taal te verwoorden. Zo ontstaat meer draagvlak voor bomen en bos en krijgt natuur een betere positie bij economische en politieke afwegingen.

Gino van Maaren & Mark van Benthem

Het ministerie van LNV, FSC Nederland en Probos zijn alle respondenten dankbaar voor hun deelname aan het onderzoek.

Het volledige rapport is gratis beschikbaar via probos.nl: Gemeenten en bos: wat speelt er bij bosuitbreiding en bosbeheer?

Foto's: Mark van Benthem

¹ <https://nationalebossenmakelaar.nl/>

² <https://natuurnetwerkgemeenten.nl/>